Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

“ONA TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH” (UMUMIY O‘RTA TA’LIM MAKTABINING 9-SINF O‘QUVCHILARI MISOLIDA)

G`uzorova Saboxat Ziyadullayevna
Qashqadaryo viloyati xalq ta`limi boshqarmasiga qarashli
Yakkabog` tumani 11-umumiy o`rta ta`lim maktabi
ona tili va adabiyot fani o`qituvchisi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20282196

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 9-sinf ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va ijodiy topshiriqlarning ta’lim samaradorligiga ta’siri tahlil qilingan. O‘quvchilarning erkin fikrlashi, nutqiy faolligi hamda tahliliy yondashuvini shakllantirishga oid amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqil fikrlash, ona tili ta’limi, interfaol metod, ijodiy topshiriq, tanqidiy tafakkur, nutq madaniyati, o‘quvchi faolligi, zamonaviy pedagogika.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — mustaqil fikrlay oladigan, o‘z qarashiga ega, erkin va ijodiy yondasha biladigan yoshlarni tarbiyalashdir. Ayniqsa, ona tili fanining imkoniyatlari bu borada nihoyatda kengdir. Chunki til — tafakkur mahsuli, fikr ifoda vositasi va shaxs kamolotining muhim omilidir.

9-sinf o‘quvchilari o‘smirlik davrining faol bosqichida bo‘lib, ularda munozara yuritish, o‘z nuqtayi nazarini himoya qilish hamda tahliliy fikrlashga ehtiyoj kuchayadi. Shu sababli ona tili darslarida an’anaviy yodlash usullaridan ko‘ra, o‘quvchini mustaqil fikrlashga undovchi metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mustaqil fikrlash tushunchasi va uning ahamiyati

Mustaqil fikrlash — bu shaxsning biror masalaga o‘z munosabatini bildirishi, voqea-hodisalarni tahlil qilishi, xulosa chiqarishi hamda qaror qabul qila olish qobiliyatidir. Ona tili darslarida ushbu ko‘nikmani shakllantirish o‘quvchilarning:

- og‘zaki va yozma nutqini rivojlantiradi;
- mantiqiy tafakkurini kuchaytiradi;
- erkin fikr bayon qilishga o‘rgatadi;
- ijodiy yondashuvini shakllantiradi;
- nutq madaniyatini boyitadi.

Mustaqil fikrlovchi o‘quvchi matnni shunchaki o‘qib chiqmaydi, balki uni tahlil qiladi, muallif fikriga munosabat bildiradi va o‘z xulosasini shakllantiradi.

Ona tili darslarida samarali metodlardan foydalanish

1. “Aqliy hujum” metodi

Mazkur metod o‘quvchilarning erkin fikr bildirishiga imkon yaratadi. Masalan, “Til — millat ko‘zgusi” mavzusida o‘quvchilar o‘z qarashlarini aytib, turli fikrlarni ilgari suradilar. Bu jarayonda o‘quvchi o‘z fikrini asoslashga harakat qiladi.

2. Bahs-munozara usuli

9-sinf o‘quvchilari uchun munozarali mavzular juda qiziqarli hisoblanadi. Masalan:

- “Internet yoshlar tarbiyasiga ijobiy ta’sir qiladimi?”
- “Kitob o‘qishning o‘rni kamaymoqdami?”

Bunday mavzular orqali o‘quvchilar dalillash, taqqoslash va xulosa chiqarishga o‘rganadilar.

3. Klaster texnologiyasi

Klaster usuli o‘quvchilarning mavzu yuzasidan erkin fikr yuritishiga yordam beradi. Masalan, “Nutq madaniyati” mavzusida markaziy tushunchadan kelib chiqib, unga oid fikrlar tarmoqlantiriladi.

4. Muammoli ta’lim

O‘qituvchi o‘quvchilar oldiga muammoli savol qo‘yadi:

“Til boyligini saqlash uchun yoshlar nimalarga e’tibor berishi kerak?”

Bu savol o‘quvchini izlanishga, mustaqil mulohaza yuritishga undaydi.

5. Ijodiy yozma ishlar

Insho, esse, maqola, matn yaratish kabi topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil tafakkurini rivojlantiruvchi eng samarali vositalardan biridir. Ayniqsa, erkin mavzudagi esse yozish o‘quvchining ichki dunyosini namoyon etishga xizmat qiladi.

O‘qituvchining roli

Mustaqil fikrlashni rivojlantirishda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi bo‘lishi kerak. O‘qituvchi:

- o‘quvchining fikrini hurmat qilishi;
- erkin muhit yaratishi;
- noto‘g‘ri javob uchun keskin tanqid qilmasligi;
- savol berishga undashi;
- ijodiy yondashuvni qo‘llab-quvvatlashi zarur.

Darsda “Nima uchun?”, “Siz qanday fikrdasiz?”, “Boshqacha yo‘li bormi?” kabi savollarning ko‘p qo‘llanishi o‘quvchilarning tafakkurini faollashtiradi.

Zamonaviy texnologiyalarning o‘rni

Bugungi kunda multimedia vositalari, elektron taqdimotlar, videodarslar va interaktiv platformalar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirmoqda. Ayniqsa:

- elektron testlar;
- onlayn bahslar;
- videolavhalar asosida matn tahlili;
- mobil ilovalar yordamida lug‘at boyligini oshirish

mustaqil o‘rganish jarayonini kuchaytiradi.

Xulosa

Ona tili darslarida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish — zamonaviy ta’limning muhim talablaridan biridir. Buning uchun o‘qituvchi dars jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanishi, o‘quvchini erkin fikr bildirishga undashi hamda ijodiy muhit yaratishi lozim.

Mustaqil fikrlashga ega bo‘lgan o‘quvchi kelajakda jamiyatda faol, tashabbuskor va ma’naviy yetuk shaxs sifatida shakllanadi. Shu sababli ona tili darslari faqat grammatik bilim berish bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantiruvchi muhim maydonga aylanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. *Pedagogik texnologiya asoslari*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Mahmudov N. *Ona tili o‘qitish metodikasi*. — Toshkent, 2020.
3. Azizxo‘jayeva N. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. — Toshkent, 2018.
4. Umumiy o‘rta ta’limning ona tili fanidan davlat ta’lim standarti. — Toshkent, 2021.
5. Ziyomuhammedov B. *Ta’lim texnologiyalari*. — Toshkent, 2017.